

ODLAZAK SER DŽONA GILGUDA

Dvadeset trećeg maja ove godine sva engleska pozorišta pogasila su za minut svetla da bi se publika i glumci u mislima posvetili posljednjem vitezu engleske scene Džonu Gilgudu, koji je tog dana sahranjen. Uz Ralfa Ričardsona i Lorenasa Olivijeja kao poslednji član tog glumačkog trijumvirata, Gilgud je preko pola veka ispisivao najlepše stranice istorije savremenog engleskog teatra.

Po majčinoj liniji bio je vezan za moćni glumački klan Teri – naime, Elen Teri bila je tetka njegove majke a i među očevim precima bila je jedna cenjena šekspirovska glumica.

Od detinjstva je bio obuzet teatrom. Da bi se provukao na matine Džagiljevljevog „Ruskog baleta” propustio je nastavu u školi; u svojoj knjizi *The Early Stage* seća se dečjeg interesa za vanbračnog sina svoje rodake, revolucionarnog scenografa Edvarda Gordona Krega.

Sa sedamnaest godina je debitovao u Old Viku kao glasnik u *Henriju V*. Kasnije, Gilgud će biti prvi klasični glumac svoje generacije koji će narušiti engleski način interpretacije i igranja Šekspira. Od prvih uspeha do kasne dobi bio je odan svojoj strasti za promenama. Piter Bruk, koji je imao važnu ulogu u karijeri Džona Gilguda, tvrdi da ga je njegovo bogatstvo domišljanja najčešće vodilo u promene. „Bio je eterični intelektualac, uvek u potrazi za autentičnim trenutkom”. Piter Hol smatra da je „bio kao

visokorasni konj – morao je da odgalopira niz svaku ulicu da bi otkrio šta se krije na njenom kraju. Probao je sve. Bio je brži od svoje publike, stalno je proveravao svoj rad”. Dvadesetih godina bio je glavna zvezda londonskih scena. Tridesetih je uživao ostvarujući svoju ideju teatra–ansambla. Uspevao je u tome pre svega zato što je njegovo ime privlačilo publiku, pa su se producenti tih godina odlučili na nečuven gest: na West Endu igrati Šekspira!

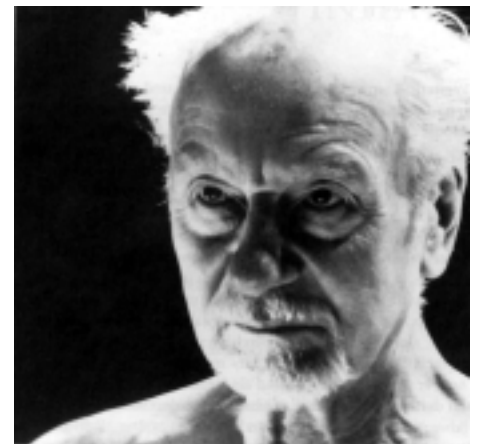
I u scenografiji, koja je tada bila uglavnom naturalistička, podstakao je promene. Tako je pronašao tri mlade dame koje su kasnije pod imenom Motley ušle kao inovativni scenografi u englesku istoriju teatra. Tada je Gilgud najčešće igrao sa Ralfom Ričardsonom i sa mladim, ambicioznim Lorensom Olivijeom. Alek Ginis je često isticao da Gilgudu duguje svoju uspešnu karijeru. Pozorišni znalci su po pravilu govorili o čudnom Gilgudovom glasu („srebrna truba prevučena svilom”) i njegovoj želji da uči, da se razvija. Reditelji su cenili njegovu analitičku inteligenciju i smelu maštu.

Svoju prvu Stratfordsku sezonu doživeo je 1950. U režiji Pitera Bruka igrao je Anđela u *Meri za meru*. Sledeće godine bio je proglašen vitezom ali tek pošto su Ričardson i Olivije, koji su tu počast već bili stekli, izvršili pritisak na Čerčila. Naravno, razlog odugovlačenja bila je Gilgudova homoseksualnost.

Posleratna drama „mladih gnevni ljudi” (Rojal Kort), Breht ili Beket nisu ga privlačili i on je, nepoverljiv, ostao na svojoj sigurnoj teritoriji – na West Endu. Postavljao je opere a onda preduzeo veliku turneju po Evropi, Americi i Australiji sa an-

tologijom Šekspirovih monologa *The Ages of Men*. Bio je to grandiozan uspeh. Tek se 1964. usudio da na Brodveju odigra *Tiny Alice* Edvarda Olbija. Sigurnost koju je stekao tim uspehom učinila je da, po povrtaku u Englesku, zaigra u komadima Pitera Šefera, Edvarda Bonda i Harolda Pintera. Sećamo ga se kao Spunera u Pinterovom komadu *Ničija zemlja* sa Ralfom Ričardsonom. Gledali smo igru dvojice glumačkih gorostasa!

Godine 1988. je poslednji put na sceni. U mladosti nije bio naročito oran za film kao Olivije i Ričardson, ali kad je scena postala naporna – okrenuo se filmu. Prvi je bio *Ko je taj čovek*; zatim u Hičkokovoj režiji *Tajni agent* a posle rata je postao neizbežan u filmskim verzijama Šekspira: Kasije u *Juliju Cezaru*, Henrik IV u filmu Orsona Velsa *Zvona u ponoć*. Za Henrija II u *Beketu* nominovan je za Oskara, a 1977. igrao je ogorčenog starog pisca u *Proviđenju* Alana

Ser Džon Gilgud kao Prospero u filmu „Prosperove knjige” P. Grineveja.

Renea, što je smatrao svojom najuspelijom filmskom ulogom. Najvažniji njegov film poslednjih godina bila je eksperimentalna filmska verzija Šekspirove *Bure Pitera Grineveja Prosperove knjige*. Poslednji televizijske film *Katastrofa*, po S. Beketu u režiji Dejvida Memeta, snimio je mesec dana pre odlaska. Kad je pala poslednja klapa, skupila se spontano, kažu, cela ekipa filma do poslednjeg tegljača kablova da aplaudira starom Maestru!

Kad je prošle godine umro od raka Martin Hensler, Gilgudov životni saputnik s kojim je proveo više od 40 godina, ser Džon je polako ali neumitno gubio svoje poslednje snage. Umro je 21. maja, mirno, u 96. godini svog bogatog i tako sadržajnog života, poslednji vitez čuvenog glumačkog trijumvirata.

FESTIVALI

Peti Bonski bijenale jedini je evropski festival koji okuplja nove pisce nacionalnih drama evropskih zemalja, te organizuje razgovore i radionice za mlade, još nepoznate pisce...

Od 22. juna do 2. jula 13.000 gledalaca videlo je 25 predstava iz 19 evropskih zemalja; glumci su igrali na svom maternjem jeziku a gledaoci su slušali prevod s originala preko slušalica. Predstave su igrane na šest scena a šatl-autobusi su razvozili publiku. Nije teško zamisliti koliko su posla imali tehničari, osvetljivači, tonci da obezbede predstave na toliko različitim mestima. Glavni prostor i zaštitni znak festivala, veliki šator, ove godine srušila

„Hotel Evropa” Gorana Stefanovskog

je oluja; ozleđena je tom prilikom bila Biljana Srbljanović koja je, nota bene, uz Džona fon Difela vodila majstorsku radionicu za mlade dramske pisce.

Festival je otvorio projekat *Hotel Evropa* Gorana Stefanovskog koji je u sedam petnaestominutnih scena ispričao sedam azilantskih, imigrantskih priča u sedam soba hotela. U Bonu-Bad Godesbergu, na kraju pešačke zone, nalazi se prostor za predstave. To je već tri godine napuštena robna kuća Herti, upečatljiv prostor za prelaz iz sobe u sobu, sa jedne sudbine na drugu. Gledaoci po grupama doživljavaju režirane kratke priče koje su pripremili istočnoevropski reditelji.

Špansku dramu je predstavila katalonska trupa Els Joglars iz Barselone ekscentričnom, nadrealističkom produkcijom *Daaali*, punom mašte, perfektno bezbrižne zabave ali poetičnom i duhovitom. Reč je o Salvadoru Daliju, duboko vezanom za svoju ženu Galu ali i za Federiku Garsija Lorku. Predstava iskušava bogati fundus teatarskih formi: Prvi svetski rat je predstavljen kao lutkarsko pozorište; Kandinski, Mondrian i Co. izvode jednu klovnovsku tačku; tu je i Pikaso; smrt igra pantomimu...

Estonska produkcija *Vagonci*, autorke i rediteljke Merle Karuso, kao i *Daaali* ni-

je drama nego projekat, što je uz istraživanje i improvizaciju bio na Bijenalu najčešći slučaj. U estonskom projektu reč je o masovnoj deportaciji preko 20.000 Estonaca 25. marta 1949. Autorka je zajedno sa studentima visoke umetničke škole intervjuisala 40 bivših kolaboracionista, devet od tih intervjuja interpretiraju glumci dramskog teatra iz Talina. Italijani su došli sa dva projekta. Jedan *Nožići za brijanje* (Rasoi), Teatri Uniti iz Napulja. Autor Enco Moskato sa rediteljima Marijem Martoneom i Tonijem Seviljom i, dakako, glumcima sačinili su rapsodiju o Napulju: fragmentarni gradski prizori sa tekstom i melodijama iz prošlosti i sadašnjosti.

Slobodna belgijska teatarska grupa Grouppov iz Liježa prikazala je projekat *Ruanda 1994*. Pet godina su se intenzivno bavili problemom istrebljenja naroda Tutsi i napravili petočasovno veče kakvom bi se Piskator svakako radovao: političke poruke, filmski i muzički inserti... *Ruanda 1994*. je rekvijem za žrtve genocida i optužba zapadnog sveta zbog nezainteresovanosti, ali i razjašnjavanje uloge belgijske kolonizacije u toj afričkoj zemlji.

Drugi italijanski učesnik na Bijenalu je *Dan reči drugih* Čezara Lievija. Jedan čo-

vek nestrpljivo čeka na odlučan razgovor sa jednom ženom. Kritičari su bili koncizni: perfektno polirana površnost!

Nije mnogo bolje prošao ni komad *De Sad* Silvija Purkaretea i Dika Mek Koa.

Mark Ravenhil sa novim komadom *Some Explicit Polaroids* došao je u inscenaciji *Out of Joint* iz Londona.

Poljska drama Januša Glovackog, inspirisana Čehovom, zove se *Četvrta sestra*, u režiji Vladislava Kovalskog. Kritičari smatraju da je to bila jedna od boljih predstava Festivala.

Rumuni su došli sa socijalnom dramom mlade Andreje Valeans (28) *Kad mi se zviži, zviždaću*, u režiji Teodora Kristijana Popeskua u izvođenju ansambla Narodnog teatra Tirgu Mureš.

Bugarski prilog je satirični pogled Krista Bojčeva na balkansku situaciju *Leti, pukovniče, leti*, u izvođenju trupe Dramskog teatra iz Plevna.

Mađari su doneli bogatu opremu, finansiranu iz Berlina (Festwochen) za predstavu *Tragedija čoveka*, modernu adaptaciju Madačevog *Nacionalnog dela*. (U svoje vreme je u Berlin išla velika timska produkcija KPGT-a *Tragedija čoveka*, u režiji Ljubiše Ristića i zanimljivoj dramaturgiji Dragana Klaića.)

Jon Fose sa *Letnjim danom*, u izvođenju Det Norske Teatret iz Osla, pre dve godine predstavljen je na scenskom čitanju u Dizeldorfu. Foseov komad *Ime*, posle Salcburga, ove godine se igra u Berlinu, Bremenu i Dizeldorfu. Mikrokosmos jednog mladog para koji živi u fjordju.

Iz Hrvatske je stigla *Cigla – jedan dosadan komad*, drama Filipa Šovagovića, ko-

ji je neposredno pre toga prvi put izveden na nemačkom jeziku u Osnabriku a premijera ga očekuje i u Konstanci. Ovaj drugi komad 34-godišnjeg autora režirao je Paolo Madeli. Četiri brata u vreme hrvatsko-bosansko-srpskog rata žive u jednom minijaturnom stanu u Zagrebu. Beznadežnu svagdašnjicu narušavaju Đana i Elvi-

„Cigla, jedan dosadan komad” Filipa Šovagovića

ra unoseći malo boje ali i konflikt. Đana voli najmlađeg Ciglu a on Elviru, bivšu ženu svog brata Stanka, koji je još uvek voli ali ne i ona njega. Tako nemarno, kao usputno, priča svoju priču autor...

Povodom predstave starog poznanika Bijenala Larša Nurena koja se zove *Dole* govorilo se uglavnom o dosadi. Tri čoveka u jednom praznom prostoru čiji bi razgovori u svojoj besmislenosti imali da ilustruju apsurdnost života. Nuren je i režirao svoj komad u Riksteatru u Stokholmu.

Sledeći Bijenale je finansijski već osiguran, ali direktoru festivala Manfredu Bajharcu i umetničkom direktoru Tankredu Dorstu koji su za prošlih deset godina festivalu obez-

bedili sigurnost a unikatnoj formuli pribavili relevantni respekt, predstoji da unaprede kvalitet širinom izbora mladih, nepoznatih dramskih pisaca, stimulišući možda nagradnim konkursima evropska takmičenja.

* * *

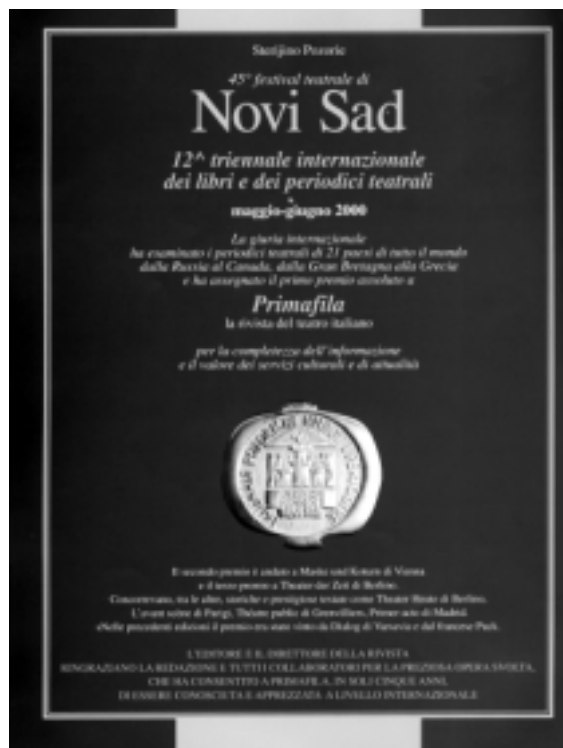
Sarajevski festival MESS prvi put ove godine započeo je predstavom van Sarajeva. Naime, kao i prošlogodišnji Bitez, i MESS je zbog iste predstave *Evropejci, crkli dabogda* Kristofa Martalera morao otići u Zenicu, jer Bosansko narodno pozorište ima veću scenu od najveće sarajevske. Dugovečna berlinska predstava je u Zenici doživela desetominutni frenetičan aplauz a Radovan Marušić, direktor zeničkog Pozorišta, smatra da je to najlepší prilog obeležavanju pedesete godišnjice njihovog teatra. Za deset dana, koliko traje festival u oktobru, Sarajlije će videti sledeće predstave: iz Belgije *Savršeno ništa* koreografa Siti Lebrija; iz Slovenije *San Vita* Taufera i *Mizantropa* u režiji Slobodana Unkovskog sa ansamblom Mladinskog gledališća; iz Hrvatske *Šest lica traže pisca* u režiji francuskog reditelja Fransoa-Mišela Pezentija i produkciji Narodnog kazališta iz Splita; iz Švajcarske *Ha! Hamlet* Markusa Zonera; iz Poljske *Bloomusale* (prema 15. epizodi Džojsovog *Ulisa*) u režiji Ježija Gžegorževskog; iz Španije *Nisu svi slavuji* Eduarda Vaska; iz Japana *Blistavo putovanje* reditelja Rumiko Morimurija i bugarsku predstavu *Crno runo* reditelja Margerite Mladenove i Ivana Dobčeva. Program festivalskih premijera, uveden pre četiri godine, ove godine obogaćen je ambijentalnom predstavom *Filoktet* u režiji prošlogo-

dišnjeg dobitnika Zlatnog lovorovog venca za režiju Eduarda Milera i izvođenju glumaca iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije a u produkciji tri festivala *Eh ponto* (Kopar, MESS i Split).

Zlatni lovorov venac dobila je predstava bugarske Teatarske laboratorije Sfumato za projekat *Crno runo* koji je osvojio i nagradu publike. Prošlogodišnji učesnici Avinjonskog festivala sa rafiniranom etno-studijom nomadskog plemena Karakačana, ovčara koji žive u visokom gorju ali u potrazi za ispašom sele se sa godišnjim dobima sa severa na jug Balkana i obratno. Nepismeni, okruženi neprijateljstvom civilizovanih naselja, oni se od nestanka brane pamćenjem svojih legende i plemenskih rituala. Zanimljivo rešenje sa ogromnim crnim runom u čijoj utrobi se čuva bogatstvo sećanja muževa i žena, igrača i pevača, izazvalo je nepodeljeno oduševljenje publike.

Odjeci Sterijinog pozorja, Simpozijuma „Pozorište i rat”, Međunarodnog trijenala pozorišne knjige i periodike

Prva nagrada 12. međunarodnog trijenala pozorišne knjige i periodike pripala je, odlukom međunarodnog žirija, rimskom mesečnom časopisu „Primafila”. U konkurenciji su bili časopisi iz 21 zemlje, od Rusije do Kanade, od Velike Britanije do Grčke.

Odluka o nagradi štampana u časopisu „Primafila”.

U julskom broju „Primafila” je objavila uvodnik i opširan, bogato ilustrovan izveštaj iz pera glavnog urednika Nučija Mesi-ne pod naslovom *Iz Srbije s ljubavlju*.

* * *

U novembarskom broju „Theatra heute” objavljen je na udarnom mestu, najavljen na naslovnoj strani, iscrpan pregled o situaciji pozorišta u Srbiji između jučerašnjice i današnjice – pod naslovom *Serbien – Die Stunde Null*, sa dobrim ilustracijama. Autor teksta je Ivan Medenica.

* * *

Madridski časopis „Primer acto” preneo je u celini izlaganje Ivana Medenice na Simpozijumu „Pozorište i rat”, održanom u Novom Sadu u organizaciji Sterijinog pozorja i Me-

đunarodne asocijacije pozorišnih kritičara (AICT).

* * *

„Theater der Zeit” u septembarskom broju izveštava o festivalu domaće drame – 45. Sterijinom pozorju iz pera urednika Tomasa Irnera; o praizvedbi *Pada* Biljane Srbljanović na crnogorskom festivalu Grad teatar Budva piše Hajnc Klunker.

* * *

„Theater der Zeit” u novembarskom broju objavio je članak Boška Milina pod naslovom *Nacht dem Sturm* o situaciji u pozorištima posle pada režima Slobodana Miloševića.

NAGRADE

U anketi „Theatra heute” 39 nemačkih kritičara glasalo je za:

Najbolje pozorište godine: Šaušpilhaus Hamburg

Najbolja režija: *Bitke* Luka Persevala po Šekspiru; na drugom mestu: *Galeb A. P. Čehova* u režiji Lika Bondija, Bečki festival
Najbolja domaća drama: *Jeff Koons* Rajnald Geca

Rajnald Gec, najbolji dramski tekst „Jeff Koons”

Luk Perseval, najbolja režija: „Bitke” po Šekspiru

Najbolja strana drama: *Požuda* Sare Kejn, posthumno

Najbolja glumica: Juta Lampe kao Arkadina u *Galebu*, Beč

Najbolji glumac: Tomas Time u *Bitkama*, Hamburg

Najbolji scenograf: Martin Cetgruber za *Sonatu aveti* u Štuttgartu

Juta Lampe, najbolja glumica

Tomas Time, najbolji glumac

Najbolji kostimograf: Anabela Vit za kostime u *Jeff Koonsu*, Hamburg

Najbolja mlada glumica: Lujza Štruks za ulogu u bonskoj predstavi *Kuće sa vrtom*

Najbolji mladi glumac: Oliver Malison kao Adam u *Jeff Koonsu*, Hamburg

Najbolji mladi reditelj: Nikolas Šteman za Sartrove *Prljave ruke*, Bazel

NOVI DRAMSKI PISAC

JON FOSE, Norvežanin, rođen 1959. u Haugesundu, završio studije uporedne književnosti, osamdesetih godina počeo da objavljuje liriku i prozu. Živi u Bergenu. Dobitnik je brojnih nagrada, među najznačajnijim je Ibzenova nagrada i Skandinavska nagrada za dramu, obe za

Jon Fose

isti komad *Ime*. Roman *Melanholija* preveden je na nemački.

Pored drame *Ime*, kojom je otvoren Salcburški festival u režiji Tomasa Ostermajera, Fose je napisao i sledeće drame:

I nikad se više nećemo rastati, preizvedba 1994. u Bergenu

Evo još neko dolazi, prvi put izvedena 1996. u Oslu

Dete, prvi put izvedena 1996. u Oslu

Majka i dete, prvi put izvedena u Oslu, 1997.

Sin, preizvedba 1997. u Oslu

Letnji dan, prvi put izveden 1999. u Oslu

San u jesen, preizvedba 1999. u Oslu

Noć peva svoje pesme, prvi put izvedena 1997. u Stavangeru a ove godine u Šaušpilhausu u Cirihiu.

KNJIGE

Helene Weigel: *Prepiska 1935–1971*.

U jednom pismu Arnoldu Cvajgu, 10. novembra 1957, Helena Vajgel je poželeda da joj za proslavu stotog rođendana obezbede jedan izlet na mesec.

Helena Vajgel u poznim danima

„Theater der Zeit” je povodom stogodišnjice od rođenja Helene Vajgel priredio i izdao knjigu njene prepiske sa značajnim savremenicima. Materijal, na koji se dosad nije obraćala pažnja, ležao je u fondu Arhiva Berliner Ensembla (BE) gde je ona bila glumica i direktor. Ta pisma pružaju začuđujući uvid u život i rad žene koja je na izvanredan način istovremeno bila mudri menadžer i majka ansambla.

Izdavač: „Theater der Zeit” i Literaturforum u „Brechtovoj kući”, Berlin 2000, 256 strana, 35 DM

Rüdiger Schaper: *Moissi. Trieste – Berlin – New York*

Biografija glumačke legende Aleksandra Mojsija, poreklom Albanca iz Trsta, koga je veliki Kajnc otkrio dok je statirao u Burgteatru, a Maks Rajnhart mu je dao pravu šansu. Divili su mu se Klabund i Verfel a teatarski ljudi Feling, Breht, Jesner i Piskator saradnju s njim smatrali su nezaboravnom. Gostovao je kao Poza i Karlos sa Alberom Basermanom

Aleksandar Mojsi kao Hamlet

i Ernstom Dojčom u Šilerovom *Don Karlosu* u Holandiji, Čehoslovačkoj i Švajcarskoj. Čuven kao glasovni fenomen, Deblin ga je zvao „Karuzo jezika” a kad je igrao Ričarda II zabeležio je: „Mojsi je pevao ulogu. Tako ženstvenog Mojsija nikad nisam video. Videlo se da taj čovek, rođen za snove i patnju, prosto lebdi iznad stvari...” Bio je veliki majstor u scenama umiranja a u poslednjem scenskom nastupu, u ulozi Feđe u Tolstojevom *Živom lešu*, 12. marta 1935. u San Remu, u predstavi koja završava Fedinim samoubistvom – publika se jedva smirila.

Rajnhart i Hofmanstal su u Mojsiju našli najprivlačniju zvezdu za njihov Salcburški festival. Pored Hamleta, Osvalda u Ibenovim *Avetima*, lekara u Šoovom *Lekaru u nedoumici* („Moji planovi su krajnje jednostavni. Umreću”), samoubica Feđa Protasov i Hofmanstalov Jederman bile su najpopularnije uloge A. Mojsija. Izdavač: Argon Verlag, Berlin 2000, 256 strana, 39,90 DM

Harold Pinter: *Mesečina i drugi komadi*

Povodom sedamdesetog rođendana Harolda Pintera nemački izdavač Rororo izdao je u džepnom izdanju novu knjigu sa-

Harold Pinter

branih Pinterovih drama iz 90-tih godina: *Partytime*, *Mesečina* i *Pepeo pepelu*, tri majstorska dela na uskoj razmeđi između jave i snova, smeha i užasavanja.

Izdavač: Rororo, 16 DM

Priredila Ognjenka MILIĆEVIĆ